

**UTJECAJ ZELENILA I PARKOVNOG MODERNIZMA NA
DRUŠTVENI ŽIVOT STANOVNIKA ŠIBENSKO-KNINSKE
ŽUPANIJE**

THE EFFECT OF THE MODERNISATION OF PARKS AND GREEN
AREAS ON THE SOCIAL LIVES OF THE CITIZENS OF THE
COUNTY OF ŠIBENIK-KNIN

B. Dorbić, Elma Temim

SAŽETAK

Parkovni i slični prostori oduvijek su građanima pružali neposredan kontakt s prirodom i održavanje društvenih odnosa u većoj ili manjoj mjeri ovisno o funkciji ili namjeni. Odabir biljnih vrsta i prikladno parkovno uređenje zasigurno ima utjecaj na boravak korisnika u njima. Primjer toga je i centralni šibenski perivoj, koji je zbog svoje krajobrazne atraktivnosti imao značajnu društvenu ulogu među stanovništvom Šibenika u razdoblju 1900.-1970. Terenskim istraživanjem i istraživanjem literaturnih izvora vezanih uz povijesne podatke o gradovima Šibeniku i Kninu u radu su prezentirana društvena ponašanja posjetitelja javnih zelenih površina. Suvremeno oblikovane zelene površine novih blokovskih naselja pružaju velike mogućnosti za društveno povezivanje, naročito su korisne za mlađu i stariju populaciju. Anketnim istraživanjem je utvrđen pozitivan utjecaj dendroloških vrsta i krajobraznog uređenja na boravak. Zelene površine je potrebno bolje održavati i promovirati u cilju privlačenja većeg broja korisnika.

Ključne riječi: zelene površine, parkovno bilje, društveni odnosi, valorizacija, Šibenik i Knin.

ABSTRACT

Parks and similar areas have always offered the citizens immediate contact with nature stimulating their social activities to a greater or lesser extent depending on the function or purpose. The choice of plant species and suitable park planning surely influence the users staying in them. An example is the central Šibenik park, which due to its attractiveness in the landscape held a

significant social role for the citizens of Šibenik in the period between the years 1900 and 1970. Field research and the research on literary sources connected to historical data on the cities of Šibenik and Knin present in this paper social behaviour of the visitors to public green areas. Contemporary green areas in new urban blocks offer great opportunities for social connections, especially useful for the younger generations as well as the elderly. Survey research has determined a positive influence of dendrological species and landscaping on the visitors' stay. Green areas should be better maintained and promoted in order to attract a larger number of users.

Keywords: green areas, park flora, social relations, valorisation, Šibenik, Knin

UVOD

Krajobrazni arhitekt prilikom planiranja i oblikovanja javnih zelenih površina treba promišljati i o društvenim potrebama dotičnih korisnika. Naime, onaj koji projektira mora biti svojevrsni „sociolog“ u određenoj društvenoj mikropopulaciji, te joj se na prikladan način i prilagoditi. Poželjno je uvesti elemente autentičnosti i prepoznatljivosti te autohtone ukrasne vrste u zelene površine Šibensko-kninske županije (Dorbić i sur., 2012). Nadalje, Supek (1987) naglašava da težina zadatka planiranja „leži u tome što treba uskladiti tu istu građevnu masu sa strukturom stanovništva, s njihovim djelatnostima i načinom života“.

Prije izrade plana uređenja bilo bi poželjno proučiti krajobraz i projektno rješenje uklopiti u tu okolinu. Nasadi opće upotrebe, kao što su: perivoj, škver, nasad uz športska igrališta, općinu, ulični nasadi i slično, mogu se planirati i u manjim mjestima. Nasadi ograničene uporabe dolaze uz: školu, crkvu, vatrogasni dom, dom kulture, dječji vrtić, dom zdravlja, proizvodne obrte i sl. Nasadi posebne namjene su: protupožarni, sanitarno-zaštitni, melioracijski itd (Letinić, 1996). Gradsko zelenilo ima bitnu ekološku ulogu. Ono veže ugljikov dioksid (CO₂) te oslobađa kisik. Važno je i u zaštititi tla i voda, smanjuje temperaturu zraka u gradskim sredinama itd (Poje, 2012).

Različita istraživanja upućuju na to da lokalni parkovi mogu poticati druženja unutar gradskih četvrti. Pronađena je korelacija između kvalitete parka, karaktera posjeta i opsega društvenih odnosa u susjedstvu. Prema tome da bi gradski parkovi ostvarili svoj puni potencijal u poticanju društvenih

komunikacija i interakcija, moraju biti dobro osmišljeni i održavani te pružiti dodatne rekreativne sadržaje. Nedostatno održavanje krajobraza može smanjiti prirodnu vizualnu kvalitetu (Noralizawati, Othman, Ariffin, 2012). Društveni odnosi i njihov tijek su i pod utjecajem karakteristika individualaca, te susjedstva samog po sebi. Tijekom vremena ljudi „prostoru“ pridaju emocionalno značenje, što može rezultirati posebnom sklonošću prema zelenim površinama, a može se očitovati na stvarnoj i simboličkoj razini (Low i Altman, 1992).

Još potkraj 19. stoljeća podignut je gradski park u Šibeniku, koji je osim reprezentativne funkcije imao i socijalnu, poput gradskog trga (Jurković, 2004). Nakon II. Svjetskog rata ubrzanom izgradnjom stambenih blokova podižu se i brojne zelene površine. Novije podizanje zelenih površina u sklopu izgradnje stambenih naselja je započeto nakon 2000. godine, te se vidi bolji oblikovni dizajn. Sukladno literaturnim istraživanjima, Čaldarović (1989), navodi da stariji ljudi i mlađa djeca najviše posjećuju parkove. Ljudi srednjih godina intenzivnije „šeću“ vikendima (Pereković i sur., 2013). Pretpostavlja se da građani Šibensko-kninske županije slabo koriste javne zelene površine. Cilj ovoga rada je prikupljanje podataka o strukturi korisnika, o načinu korištenja prostora s naglaskom na društvene odnose u parkovima i zelenim površinama Šibenika i Knina, kao i povijesni razvoj uporabe određenih zelenih površina na području županije.

MATERIJALI I METODE

U radu se kao izvor sekundarnih podataka koristila arhivska građa, publikacije, znanstveni i stručni radovi. Kao izvori primarnih podataka korišteno je neformalno i formalno ispitivanje. Istraživanje je provedeno na području gradova Šibenika i Knina u više navrata (u prijepodnevnom i poslijepodnevnom satima, radnim i neradnim danima u tjednu 7 x / pojedinačnom lokalitetu u trajanju od 15-25 min) u proljeće i ljeto 2014. godine, uključujući promatranje, anketiranje, intervjuiranje i fotografiranje (Tablica 1 i 2). Standardizacija zelenih površina na istraživanim lokalitetima Šibensko-kninske županije je izvršena pomoću Luncove podjele (1974). Lokaliteti su svrstani u zelene površine javne uporabe (škverovi i zelene površine duž prometnica) te u zelene površine ograničene uporabe (zelene površine unutar bloka i zelene površine specijalnog karaktera) (Lunc, 1974; Ljujić-Mijatović i Mrdović, 1998; Vujković, 1995).

Intervjuirano je i 10 građana, različite životne dobi (30-65 godina; 4 žene i 6 muškaraca) i obrazovanja na trima lokalitetima na području Šibenika (Gradski perivoj, Park „Luje Marune“ ispred crkve Blažene Djevice Marije i zelenilo na Šibenskoj obali). Ispitanici su iznosili vlastite stavove o estetskoj percepciji zeleni. Korisnici zelenih površina su nasumično odabrani. Ispitivanja su bila preliminarnog karaktera.

Cilj anketnog istraživanja bio je utvrđivanje djelovanja prostornih i strukturnih odnosa na društveno doživljavanje prostora. Anketni upitnik sadržavao je pitanja otvorenog i zatvorenog tipa, grupirana u dvije skupine koje su se odnosile na mjerenje percepcije i preferencije ispitanika spram parkovnog oblikovanja. U tu svrhu je korištena sedmostupanjska ljestvica (Likertova ljestvica) od -3 do +3 (Temim, 2009). Za mjerenje uloge parkova u društvenoj valorizaciji upotrijebljena je petostupanjska Likertova ljestvica s vrijednostima od 1 do 5.

Anketom je obuhvaćeno 30 ispitanika s područja Šibenika i 20 ispitanika s područja Knina (28 žena i 22 muškarca). Starosna struktura uzorka za Šibenik bila je: do 20 godina 2, od 20-30 godina 6, 30-40 godina 4, 40-50 godina 3, 50-65 godina 6 i 65 i više godina 9. Starosna struktura uzorka za Knin bila je: do 20 godina 1, od 20-30 godina 6, 30-40 godina 7, 40-50 godina 3, 50-65 godina 1, 65 i više godina 2.

Tablica 1. Socio-krajobrazni podaci za istraživane lokalitete na području Šibenika

Table 1. Socio-landscape data for the studied locality in the Šibenik area

Redni broj:	Naziv lokacije	Standardizacija zel. površine Opremljenost Povijesni podaci	Dominantno parkovno bilje	Broj ispitanika/ lokaciji	Spolna struktura ispitanika/ lokaciji	Dobna struktura ispitanika/ lokaciji f(x)
1.	Park „Luje Marune“ (ispred crkve Blažene Djevice Marije u Šibeniku)	Škver Da Izgradnja 20. St.	Divlji kesten (<i>Aesculus hippocastanum</i> L.); čempres (<i>Cupressus sempervirens</i> L.); oleander (<i>Nerium oleander</i> L.)	6	Žene (1) Muškarci (5)	Do 20 (0) 20-30 (1) 30-40 (0) 40-50 (1) 50-65 (1) 65> (3)
2.	Perivoj Roberta Visianija u Šibeniku	Škver Da Izgradnja 19. St.	Pitospora (<i>Pittosporum tobira</i> Thunb. ex Murray W. T. Aiton); česvina (<i>Quercus ilex</i> L.); atlaski cedar (<i>Cedrus atlantica</i> (Endl.) Manetti ex Carriere)	7	Žene (5) Muškarci (2)	Do 20 (1) 20-30 (1) 30-40 (1) 40-50 (1) 50-65 (2) 65> (1)

Boris Dorbić i sur.: Utjecaj zelenila i parkovnog modernizma na društveni život stanovnika šibensko-kninske županije

3.	Zelena površina ispred plavog nebodera u Šibeniku	Zel. površine unutar bloka Da Izgradnja 20. St.	Brijest (<i>Ulmus</i> sp.); hibridna platana (<i>Platanus x acerifolia</i> (Aiton) Wild.); vatreni trn (<i>Pyracantha coccinea</i> M. Roem.)	3	Žene (1) Muškarci (2)	Do 20 (0) 20-30 (2) 30-40 (0) 40-50 (0) 50-65 (1) 65>(0)
4.	Srednjovjekovni mediteranski vrt	Škver Da Izgradnja 20. St.	Smokva (<i>Ficus carica</i> L.); ruža (<i>Rosa hybrida</i> L.); šimšir (<i>Buxus sempervirens</i> L.)	3	Žene (2) Muškarci (1)	Do 20 (0) 20-30 (1) 30-40 (0) 40-50 (0) 50-65 (1) 65> (1)
5.	Zelena površina u centru S. N. Bana J. Jelačića 13	Zel. površine unutar bloka Da Izgradnja 21. St.	Pitospora (<i>Pittosporum tobira</i> Thunb. ex Murray W. T. Aiton); koprivić (<i>Celtis australis</i> L.); česvina (<i>Quercus ilex</i> L.)	2	Žene (2)	Do 20 (0) 20-30 (0) 30-40 (0) 40-50 (1) 50-65 (0) 65> (1)
6.	Park šuma Šubičevac	Park šuma Da Izgradnja 21. St.	Alepski bor (<i>Pinus halapensis</i> Miller.)	3	Žene (1) Muškarci (2)	Do 20 (1) 20-30 (0) 30-40 (0) 40-50 (0) 50-65 (0) 65> (2)
7.	Zelene površine ispred zgrada u ulici 8. dalmatinske udarne brigade br. 48-50	Zel. površine unutar bloka Ne Izgradnja 20. St.	Alepski bor (<i>Pinus halapensis</i> Miller.); badem (<i>Amygdalus prunus</i> L.); brijest (<i>Ulmus</i> sp.)	3	Žene (2) Muškarci (1)	Do 20 (0) 20-30 (0) 30-40 (2) 40-50 (0) 50-65 (0) 65> (1)
8.	Zelenilo na šibenskoj obali	Zel. površine duž prometnica Da Izgradnja 20. St.	Visoka žumara (<i>Trachycarpus fortunei</i> (Hook.) H. Wendl.); Pitospora (<i>Pittosporum tobira</i> Thunb. ex Murray W. T. Aiton); oleander (<i>Nerium oleander</i> L.)	3	Žene (1) Muškarci (2)	Do 20 (0) 20-30 (1) 30-40 (1) 40-50 (0) 50-65 (0) 50-65 (1)

Tablica 2. Socio-krajobrazni podaci za istraživane lokalite na području Knina

Table 2. Socio-landscape data for the studied locality in the Knin area

Redni broj:	Naziv lokacije	Standardizacija zel. površine Opremljenost Da/Ne Povijesni podaci	Dominantno parkovno bilje	Broj ispitanika/ lokaciji	Spolna struktura ispitanika/ lokaciji	Dobna struktura ispitanika/ lokaciji f(x)
1.	Park iza zgrade Općine (Gradske uprave) u Kninu	Škver Da Izgradnja 20. St.	Sofora (<i>Sophora japonica</i> L.); (<i>Acer negundo</i> L.); šimšir (<i>Buxus sempervirens</i>)	7	Žene (4) Muškarci (2)	Do 20 (0) 20-30 (1) 30-40 (4) 40-50 (0) 50-65 (1) 65> (0)
2.	Zelenilo („Drvored“) kod Općine u Kninu	Zel.površine duž prometnica Da Izgradnja 20. St.	Lipa (<i>Tilia</i> sp.); koprivić (<i>Celtis australis</i> L.); divlji kesten (<i>Aesculus hippocastanum</i> L.)	6	Žene (3) Muškarci (3)	Do 20 (0) 20-30 (2) 30-40 (2) 40-50 (0) 50-65 (0) 65 > (2)
3.	Park kod zgrade Općinskog suda u Kninu	Škver Da Izgradnja 20. St.	Hibridna platana (<i>Platanus x acerifolia</i> (Aiton) Wild.); lipa (<i>Tilia</i> sp.); šimšir (<i>Buxus sempervirens</i> L.)	5	Žene (3) Muškarci (2)	Do 20 (1) 20-30 (2) 30-40 (1) 40-50 (1) 50-65 (0) 65>(0)
4.	Park kod osnovne škole u Kninu	Zel.površine spec.karaktera Ne Izgradnja 20. St.	Lipa (<i>Tillia</i> sp.); obična breza (<i>Betula pendula</i> Roth.); vatreni trn (<i>Pyracantha coccinea</i> M. Roem.)	3	Žene (3)	Do 20 (0) 20-30 (1) 30-40 (0) 40-50 (2) 50-65 (0) 65> (0)

Obrada podataka provedena je mjerilima centralne tendencije, odnosno na osnovi izračuna aritmetičke sredine i standardne devijacije. Statistička obrada podataka izvršena je u programu SPSS 16 za Windows sučelje.

REZULTATI I RASPRAVA

Zelene površine Šibenika i okolice

Perivoj Roberta Vissianija

Perivoj Roberta Vissianija, koji je izgrađen krajem 19. stoljeća, nalazi se u centralnom dijelu Šibenika. Obnovljen je u periodu 1996.-1998. god. Stilski park spada u neobarokne perivoje s pojedinim srednjovjekovnim oblikovnim elementima. Izgradnja parka je započeta u proljeće 1893. godine. Temeljni radovi završeni su krajem 1895. godine. U parku je Društvo za uljepšavanje grada uz središnju fontanu postavilo četiri cementna kipa žena koje predstavljaju četiri godišnja doba. U središnjem perivoju postavljen je kip crnopusog dječaka, a u donjem perivoju ispred kipa Nikole Tomassea, nalazio se kip golog dječaka (Fantulin, 1997).

*Slika 1. Gradski park početkom 20. stoljeća
(Muzej grada Šibenika, arhiv kulturno-povijesnog odjela)*

*Pictures 1. City park early 20 th century
(City museum of Šibenik, archives of cultural and historic department)*

Prije Drugog svjetskog rata nedjeljom i praznikom, u srednjem dijelu Gradskog perivoja, svirala je šibenska glazba, a brojni šetači su šetali širokim stazama. U to je vrijeme park bio mjesto susreta mladeži, ali i starijih građana. Lijepo oblikovani perivoj s urbanom opremom (klupama za sjedenje,

svjetiljkama, fontanom, različitim kipovima i sl) je uz navedena društvena zbivanja tada još više privlačio korisnike. Nakon Drugog svjetskog rata perivoj je služio uglavnom kao okupljalište umirovljenika, odmaralište turista i polazišna točka otočanima na putu za brodske linije (Fantulin, 1997). Prvi, gornji dio parka je zanimljiv djeci i mladima zbog lijepe kamene fontane. S njene lijeve i desne strane su poredane klupice za odmaranje ljudi različitih dobnih skupina. Ovo su zasigurno mjesta relaksacije za mlade, kao i za one starije građane. Mladima je park atraktivniji u jutarnjim i večernjim satima.

Sukladno stranim istraživanjima utvrđeno je da logistički regresijski model sugerira da su duljina i društveni karakter posjetitelja lokalnih parkova važan pokazatelj opsega socijalnih kontakata. Individualni karakter ispitanika kao i karakter susjedstva također igraju ulogu (Peters i sur., 2010, prema Kazmierczak, 2013), što upućuje na činjenicu da se značenje korištenja parka u kontekstu društvenih interakcija ne može u potpunosti razumjeti samo uz pomoć kvantitativnih istraživanja. Stariji građani se okupljaju u parku u jutarnjim ili predvečernjim satima. Biljne vrste pretjerano ih ne zanimaju, ali im uгода i krajobrazni dizajn daje osjećaj povezanosti s parkom, što je i u skladu sa literaturnim podacima (Henning i Lieberg, 1996; Dines i Cattell, 2006, prema Kazmierczak, 2013). Uočeno je i da osobno poznavanje građana u određenom kraju također pridonosi interakcijama u parkovima, što dokazuje da oni ne igraju samo ulogu u ostvarivanju novih društvenih kontakata već i u potvrđivanju postojećih. Kombinacija poznavanja drugih posjetitelja i kreiranje novih interakcija budi osjećaje ugone i sigurnosti (Peters i sur., 2010, prema Kazmierczak, 2013).

Prolaznici i turisti su u Gradskom parku prisutniji kroz jutarnje i popodneve sate. Oni su ovdje, prvenstveno radi razgledavanja krajobraznih znamenosti, mediteranskog bilja ili ugone. Većina od njih fotografira ukrasne vrste ili park u cjelini, a poneki jednostavno predahnu nakon obilaska starim dijelom grada. Park je ujedno i mjesto šetnje pa se koristi za tu svrhu. Parkovi privlače posjetitelje te im nude mogućnosti za socijalne interakcije i pridonose razvoju novih društvenih kontakata te jačanju postojećih. Za dulji je pak boravak potrebno da su parkovi kvalitetnog sadržaja. Bitan je i utjecaj lokalnog susjedstva na društvene veze i posjete parku.

Zanimljiv je arhivski podatak, tj. izjava redara Ante Dulibića, uglednom općinskom upraviteljstvu iz Šibenika u kojem stoji: „Dne 15.06.1899. godine u po sata popodne našao sam se u perivoju u službi. Tom prigodom opazio sam Katu Petković, pok. Tome iz Šibenika gdje po istom sa jednom djevojčicom ide tamo amo. Zatim posli našao sam jedno dvogodišnje djetе samo gdje biže po

Slika 2. Turisti u Gradskom perivoju
Picture 2. Tourists in the city park

Slika 3. Stariji građani u Gradskom perivoju
Picture 3. Elderly citizens in the city park

perivoju. Odmah sam djetetu dao pomoć i poslim sam doznao da je Kata Petković djete gospodarevo ondje ostavila, a ona da je pošla u grad. Iza kako se ma u perivoj povratila, ja sam njoj djete predao i upozorio ju da se više nizar neoslobode djete samo na javnim mjestam ostavljati.“ Šibenska djeca su uglavnom poznavala vremenske intervale kada nije bilo čuvara i njegove šibe, a upravo tada su izvodili različite nestašluke (Belamarić, 2008). U ondašnje vrijeme kako stoji u zabilježkama gosp. Belamarića: „do 10 sati parkom su šetali težaci, a oko 11 nastupaju činovnici i gospoda. Počinju prometovati perifernom stazom srednjeg đardina. Traje to hodanje dobru uru vrimenta, sve uz

škripu onog sitnog šljunka i vidno zaprašene postole, a mi i ne vidimo nekog smisla u tom jednoličnom, dosadnom kruženju. Poneki se izdvoje i nastave razgovor na poprečnim stazama, ili kod vaške, gledajući usput crvene ribice. Neki pak, sjednu na klupe. Naposljetku počne osipanje, razilaženje vrijeme je ručka... da bi do 1 sat popodne bilo uspostavljeno normalno stanje i Đerdin vraćen nama na raspolaganje“ (Belamarić, 2008).

Burne društvene promjene, ubrzani način življenja, otvaranje brojnih trgovačkih centara smanjuje posjete gradskom parku i staroj gradskoj jezgri. Gradske parkove Šibenika premalo posjećuju građani srednje životne dobi. Vjerojatno bi održavanje s trendom organiziranja urbanih događanja u parku utjecalo na veću brojnost te populacije građana.

Trojica ispitanih građana (građevinske i agronomske struke) u kratkom razgovoru o kvaliteti održavanja i estetici zelenih površina Šibenika, izražavaju podjednako mišljenje, da navedeno može biti uređenije i ljepše. Prema njihovom mišljenju i čistoća grada te gradskih parkova nije na visokom nivou. Slično navodi Turalija (2005) za Osijek.

Uočena je i sporadična nehigijena, koju mogu prouzročiti i životinje, kao npr. ptice ili psi, mačke i sl. Golubovi i vrapci kojih je i najviše, mogu umanjiti osjećaj čistoće. Lokalna gradska uprava bi trebala osigurati prikladna društvena zbivanja u centralnom gradskom parku, što je u cilju promidžbe za grad Šibenik. Prema tome u parku je potrebno prije svega održati čistoću te promociju i brendiranje.

Park „Luje Marune“ - ispred crkve Blažene Djevice Marije

Promatrajući park „Luje Marune“ kod crkve Blažene Djevice Marije (Gospa van grada), čije će krajobrazno-biološke vrijednosti biti predočene u dijelu terenskog istraživanja, osvrnuti se treba na društveni aspekt ovog parka. Kao i park Roberta Vissianija on služi podjednako istim društvenim grupama.

U središnjoj fontani plivaju kolijevi šarani i crvenouhe kornjače, koje su građani ovdje ostavili budući da su prerasli očekivanu veličinu. Navedeni park je zadržao osnovnu arhitektonsku shemu. Postavlja se pitanje da li bi možda ovaj park trebalo donekle i modernizirati? Pitanjem trojice korisnika parka o praćenju trendova u krajobraznom uređenju doznaje se da građani prate domaće i inozemne trendove. To označava novi tip urbane kulture.

Linijsko zelenilo obale

Na primjeru linijskog zelenila na gradskoj obali može se utvrditi da i u ovom slučaju nedostaje recentnih ideja iz područja krajobraznog oblikovanja. Ovaj linijski prostor koji prati pravac obale „spašava“ krajobrazna matrica, tj. more i neposredna društvena tj. stara gradska jezgra. Obala pruža posjetitelju prirodne i društvene mogućnosti (Mišetić, 1996).

U svakom slučaju prostor odiše prozračnošću i svježinom koja je prijeko potrebna posebice u ljetnom razdoblju kada je i ovaj prostor najviše opterećen prilivom turizma i tranzitom posjetitelja. Četvorica intervjuiranih ispitanika se u većoj mjeri slažu da bi poboljšana estetska slika prostora utjecala na veći posjet korisnika, te da bi ovaj prostor trebao biti oblikovan u skladu sa sadašnjim trendovima, uz uporabu više autohtonih vrsta drveća, aromatičnih grmova i trajnica, što potvrđuju i drugi autori (Pereković i sur., 2007).

U ovom slučaju jedino su klupčice s lijeve strane obalne linije uz zelene otočiće mjesta ugone i relaksacije. U zimskom razdoblju, zbog koncentracije prometa, u središte grada manje ljudi koristi navedenu blagodat. Od uređenja pristaništa i obale u Šibeniku 1880. godine, ovaj je prostor bio više posjećen iz jednostavnog razloga jer je stara gradska jezgra bila centar većine društvenih zbivanja. Dvije matrice, prirodna i arhitektonska igraju skoro pa i najvažniju ulogu u uporabnoj funkciji prostora.

Na sredini obale nalazi se malo dječje igralište s različitim spravama. Možda je ovo i najvredniji „inkubator“ za daljnji moderniji društveni život u ljubavi i brizi spram rodnom gradu. Čistoća, uredno održavanje i oblikovan krajobraz uvjet su za razvoj elitnog turizma (Dorbić i sur., 2013).

Zelene površine uz stambena naselja

Različite zelene površine unutar blokova zgrada također su male zelene oaze, kao i dječja igrališta. Otvorene površine nude neposredan prirodni okoliš stanovniku dotičnog naselja (Pereković i sur., 2010). U novije vrijeme kada su građani opterećeni osobnim i poslovnim obvezama, takvi su prostori idealni za ostvarenje društvenih kontakata.

Promatrajući zelene površine tj. središnji dio s travom, stablima i klupama u centru stambenog naselja u ulici Bana Josipa Jelačića 13 u Šibeniku može se zaključiti sljedeće: na ovim površinama se uglavnom okupljaju kvartovska djeca iz novog stambenog kompleksa i susjednih stambenih zgrada. Djeca,

pretežno sjede na klupama, zabavljaju se oko fontane ili se voze na biciklama ili koturaljkama. Očigledno ih ovaj centralni zeleni dio parka najviše privlači. Mlade generacije se redovito zabavljaju na zelenim površinama, a posebice je to uočljivo u ljetnom periodu. Uz njih su i njihovi roditelji koji sudjeluju u takovoj interakciji. Štoviše prema istraživanjama naglašava se uloga djece kao "razbijača leda" u početnom kontaktu (Mean i Tims, 2005, prema Kazmierczak, 2013). Ujedno je potvrđena uloga igrališta kao prostora koji zbližava ljude (Alexander, Ishikawa, Silverstein, 1977; Huang, 2006, prema Kazmierczak, 2013). To naglašava važnost pružanja adekvatnih rekreacijskih sadržaja u lokalnim parkovima kako bi se povećale društvene interakcije (Gehl, 1987, prema Kazmierczak, 2013).

Starije osobe, na tim površinama pretežno čuvaju djecu ili međusobno komuniciraju na klupama. U svakom slučaju, pučanstvo se zadovoljava s dijelom lijepo oblikovane prirode u gradskom krajobrazu.

Postoje i drugačiji primjeri, koji ukazuju na neusklađenost u parkovnom oblikovanju. Tako određeni stanovi u prizemlju navedenog stambenog naselja na Šubićevcu u Šibeniku imaju i svoje vrtove. Vrtovi obično služe za povremenu relaksaciju i uživanje u radu. Oni su u tim poslovima redoviti, a ostvaruju na takav način bolje kontakte u komunikaciji sa susjedima iz obližnjih vrtova.

Javno gradsko zelenilo uz starije zgrade na području grada Šibenika nije odveć atraktivno, osim ponekim starijim osobama (npr. zelene površine ispred zgrada u ulici 8. dalmatinske udarne brigade i plavog nebodera u ulici Stjepana Radića). Na tim zelenim površinama ponekad se okupljaju mladići novih alternativnih pokreta ili mlađi građani s djecom. Starije osobe, boraveći u takvim prostorima donekle zadovoljavaju dnevne potrebe za komunikacijom.

Parkovi i zelene površine su oduvijek bila mjesta zabave, prijateljstva i sklapanja društvenih veza. Tako isto u Šibeniku uspoređujući navedene parkove s onima ispred stambenih zgrada na Šubićevcu može se utvrditi da uređen i lijepo oblikovan okoliš intenzivno utječe na društveni život i posjećenost parkovima. Na to upućuju Dieleman i Mulder (2002) te iskazuju da izbor stanovanja podrazumijeva oboje: izbor određenoga tipa stanovanja i izbor određenoga stambenog okoliša. Seferagić (1988) spominje na istraživanja provedena u Zagrebu i govori da je opremljenost naselja takva da ne zadovoljava svakodnevne potrebe stanovnika te da sami stanovnici svoja naselja smatraju monotonima i uniformiranima, s nedovoljno zelenila i nejasnom organizacijom.

Mlinar i Trošić (2004) navode da su elementi parkovne arhitekture, kao što su travnjaci, kompozicije drveća i grmlja, slabo prisutni u planovima stambenih naselja Zagreba. Kako je navedeno, društveni kontakti se najbolje odvijaju u parkovima, a zelene površine u širem smislu riječi služe kao zdravstveno-ekološki i psihološki stabilizator u čovjekovom okolišu.

Drvoredi i aleje Šibenika i okolice

Drvoredi i aleje koji su rijetki u Šibeniku i okolici također služe kao okupljališta mahom starijih osoba. Lijep primjer za to je Kniski drvored u ulici Dr. Franje Tuđmana nasuprot zgradi općine. Navedeni prostori su posebice vrijedni za vrijeme ljetnih vrućina. Velika stabla divljeg kestena, koštela, sofora i drugih stabala ublažavaju ljetnu žegu i na takav način privlače ljude u tu zelenu oazu. Mahom je to građanstvo srednje i starije životne dobi. Oni tu sjede ili su prolaznici. Linijsko zelenilo Knina služi i kao svojevrsna zasjena za različite trgovine i ugostiteljske objekte. Svi će se rado kretati u tim koridorima gdje dominira prirodna zasjena.

Zanimljivo je istaknuti istraživanje (Huang, 2006, prema Kazmierczak, 2013) u kojem se navodi da su pješačke staze najslabije podupirale društvenu interakciju u odnosu na mjesta na kojima se dulje boravilo (mjesta za sjedenje i odmor, prostori za određene aktivnosti, panorame i sl.). Suprotno tome, oni posjetitelji koji dulje borave u parku te se bave određenim aktivnostima unutar istog (što pružaju parkovi dobre kvalitete), imaju puno više društvenih kontakata.

Zelenilo posebnih namjena

Školski parkovi i vrtovi imaju reprezentativnu, boravišnu i edukativnu funkciju (Dorbić i sur., 2013). Znanstvene studije iz Sjeverne Amerike su pokazale da se stavovi o okolišu razlikuju između djece, tinejdžera i odraslih (Kaplan i Kaplan 1989).

Mladi preferiraju divljinu, guste i skrivene šume od onih kultiviranih, dok odrasli i djeca preferiraju pregledne šume. Djeci su oblikovno različita mjesta u prirodi nadahnutija i maštovitija od kvalitetno organiziranih i planiranih igrališta (Kaplan i Kaplan 1989).

Budući da je ponekad mladež, donekle i razigrana, nije za očekivati od lokalne zajednice da stalno prati moguća oštećenja stabala te posebice travnjaka nastala tijekom dječje igre, što je uočeno u parkovima iza Općine i kod Općinskog suda u Kninu. Posebno je važno naglasiti da je potrebno određena stabla prikladno orezati, oblikovati, te rubnjake i staze obnoviti kako ne bi došlo do mogućih ozljeđivanja. Navedeno je nužno obaviti u parku kod Osnovne škole u Kninu.

Treba naglasiti da se u pojedinim školskim vrtovima i gradskim vrtićima mogu naći i vrste koje nisu prilagođene površinama specijalne namjene, kao vrste koje mogu biti alergeni ili otrovne vrste (božikovina (*Ilex aquifolium* L.), borovi (*Pinus* sp.). Na slično upućuju Carinanos i Casares-Porcel (2011).

Pojedinačna stabla, ali ona posebna, stara ili ukrasna također su mogući izvor društvenih kontakata, budući da se pod njihovom krošnjom održavaju sastanci i susreti, kao što su stara murva ispred crkve Sv. Jeronima u Skradinu, zatim 300-godišnja murva na prostoru između crkve sv. Nikole i zgrade šibenske županije.

Slika 4. Stara murva pored crkve Sv. Jeronima u Skradinu

*Picture 4. Old mulberry (*Morus* sp.) near the church of St. Jeronim in Skradin*

Slika 5. Stara murva kod zgrade Županije u Šibeniku

Picture 5. Old mulberry (Morus sp.) near the building of the county of Šibenik

Istraživanje percepcije krajobrazno-društvene valorizacije parkova i zelenih površina

Temeljem anketnih istraživanja utvrđeno je djelovanje prostornih i strukturnih odnosa-kriterija, koji djeluju na društveno doživljavanje prostora.

Tablica 3. Rezultati istraživanja na ljestvici stavovi, percepcije i preferencije ispitanika

Table 3. Results of research on attitudes, perceptions and preferences of respondents

Anketno pitanje (Ljestvica -3 do +3)	Arit. sredina (X)	Stand. devijacija (σ)
Ocjena neatraktivnosti / atraktivnosti drveća i grmlja u parku za boravak	1,46	1,656
Ocjena neatraktivnosti / atraktivnosti, predjela, krajobraznog uređenja i oblikovanja za boravak	1,60	1,429
Poruka o parku pozitivna / negativna prenijeta prijateljima	1,64	1,453

Ispitanici parkove i zelene površine doživljavaju sukladno ponuđenim ljestvicama -3 do +3 (Tablica 1) ocjenjuju između vrlo neatraktivnog i vrlo atraktivnog-ocjenom ugodno (1,46); između vrlo neatraktivnog i vrlo atraktivnog-ocjenom ugodno (1,60); poruka o parku pozitivna ili negativna-ocjenom ugodno (1,64). Pereković i sur., (2007) ističu da su vizualno-estetske karakteristike prostora jedan od najvažnijih činilaca percepcije okoliša, a uvjetovani su nizom karakteristika. Temeljem dobivenih rezultata možemo zaključiti da se građani ugodno osjećaju u parkovnim prostorima na području Šibenika i Knina u pogledu krajobraznog uređenja, oblikovanja i dendroloških vrsta. Slične rezultate prikazuju Dorbić i sur. (2013) u krajobraznoj valorizaciji prostora s murvom (*Morus sp.*) u Skradinu. Također izražavaju pozitivno mišljenje o parku prenijeto prijateljima. Miškić-Domislić, i sur., (2013) navode važnost estetike prostora za njegovo „brandiranje“.

Tablica 4. Rezultati istraživanja na ljestvici uloga parkova u društvenoj valorizaciji

Table 4. Results of research on the role of parks in the social valorization

Anketno pitanje (ljestvica 1-5) Legenda: 1-negativno; 2-donekle; 3-osrednje; 4-u većoj mjeri; 5-u potpunosti	Odgovori u (%)	Odgovori f (x)
U parku boravim isključivo radi djece	1 (46%) 2 (4%) 3 (12%) 4 (14%) 5 (24%)	1 (23) 2 (2) 3 (6) 4 (7) 5 (12)
U parku boravim u prijepodnevnim satima	1 (30%) 2 (16%) 3 (22%) 4 (12%) 5 (20%)	1 (15) 2 (8) 3 (11) 4 (6) 5 (10)
U parku boravim isključivo radi društva	1 (28%) 2 (22%) 3 (18%) 4 (14%) 5 (18%)	1 (14) 2 (11) 3 (9) 4 (7) 5 (9)
U parku među ostalim boravim i radi kontakta s prirodom	1 (12%) 2 (12%) 3 (20%) 4 (24%) 5 (32%)	1 (6) 2 (6) 3 (10) 4 (12) 5 (16)

Kakvo je i koliko značenje parkova u društvenoj valorizaciji ispitanici su na ljestvici od 1-5 izrazili svoje stavove (Tablica 2).

U parku ne boravim isključivo radi djece-negativno (46 %); što korelira s istraživanjima Pereković i sur., (2007). U parku boravim u prijepodnevnim satima-negativno (30 %); U parku boravim isključivo radi društava-negativno (28 %); U parku među ostalim boravim i radi kontakta s prirodom-u većoj mjeri (32 %). Temeljem dobivenih rezultata može se zaključiti da građani ne borave u parku isključivo radi djece, u prije podnevnim satima i isključivo radi društava. Značajan je podatak da građani vrlo dobro koriste parkove i radi kontakta s prirodom, što pozitivno djeluje na njihovo zdravlje. Isto potvrđuju Pereković i sur., (2007). Navedeno istraživanje daje korisne smjernice za buduće estetsko i funkcionalno unapređenje pojedinih zona s parkovnim zelenilom.

ZAKLJUČCI

Već krajem 19 stoljeća Šibenik dobiva svoj prvi perivoj Roberta Vissianija, koji je smješten neposredno uz gradsku poljanu. Gradske zelene površine posjećuju više građani starije, a manje srednje i mlađe životne dobi. Ovisno o uređenosti i namjeni ovisi i boravak građana u parkovima i zelenim površinama. Uloga estetske vrijednosti parkova i zelenih površina također utječe na intenzitet posjeta zbog čega se i provelo anketno istraživanje.

Analizom podataka prezentiranih u radu možemo doći do sljedećih zaključaka:

- Građani neatraktivnosti/atraktivnosti drveća i grmlja u parku za boravak ocjenjuju-ugodnom (ocjena 1,46); neatraktivnosti/atraktivnosti, predjela, krajobraznog uređenja i oblikovanja za boravak-ugodnom (ocjena 1,60); Poruka o parku pozitivna/negativna prenijeta prijateljima-ugodnom (ocjena 1,60).
- Građani boravke u parkovima, isključivo radi djece percipiraju-negativno (46 %); U parku boravim u prijepodnevnim satima-negativno (30 %); U parku boravim isključivo radi društava-negativno (28 %); U parku među ostalim boravim i radi kontakta s prirodom-u većoj mjeri (32 %).

- Temeljem dobivenih rezultata možemo zaključiti da se građani ugodno osjećaju u parkovnim prostorima na području Šibenika i Knina u pogledu krajobraznog uređenja, oblikovanja i dendroloških vrsta. Također izražavaju pozitivno mišljenje o parku prenijeto prijateljima. Temeljem dobivenih rezultata može se zaključiti da građani ne borave u parku isključivo radi djece, u prijedodnevni satima i isključivo radi društava. Značajan je podatak da građani vrlo dobro koriste parkove i radi kontakta s prirodom, što pozitivno djeluje na njihovo zdravlje.

Navedeno istraživanje daje korisne smjernice za buduće estetsko i funkcionalno unapređenje pojedinih zona s parkovnim zelenilom.

LITERATURA

1. Aleksander, C., Ishikawa, S., Silverstein, M. (1977): *A pattern language: Towns, buildings construction* (2 nd ed.), Oxford University Press, Oxford. U: Kazmierczak, A. (2013): The contribution of local parks to neighbourhood social ties, *Landscape and Urban Planning* 109: 31-44.
2. Belamarić, I. (2007): Šibenska sjećanja, Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“-Šibenik: 49.
3. Cariananos, P., Casares-Porcel, M. (2011): Urban green zones and related pollen allergy: A review. Some guidelines for designing spaces with low allergy impact, *Landscape and Urban Planning* 101: 205.
4. Čaldarović, O. (1989): *Društvena dioba prostora*, Sociološko društvo Hrvatske, Zagreb.
5. Dieleman, F. M., Mulder, C. H. (2002.), *The geography of residential choice*. U: J. I. Aragones, G. Francescato, T. Garling (ur.). *Residential environments: Choice, Satisfaction, and Behavior*, Bergin and Garvey Westport, Connecticut, London: 35-54.
6. Dines, N., Cattell, V. (2006): *Public spaces, social relations and well-being in East London*, Joseph Rowntree Foundation. London. U: Kazmierczak, A. (2013): The contribution of local parks to neighbourhood social ties. *Landscape and Urban Planning* 109: 31-44.
7. Dorbić i sur. (2012): *Krajobrazno uređenje i zaštita ruralnog krajobraza starokršćanske crkve Srma-Prižba kod Šibenika s posebnim osvrtom na gastronomske vrijednosti u svrhu turističke valorizacije*, Zbornik radova Međimurskog Veleučilišta u Čakovcu. Vol. 3. No. 2. Čakovec: 27.

8. Dorbić, B i sur. (2013): Pejzažne karakteristike murve (*Morus alba* L.) u turističkom identitetu Skradina, Zbornik radova-1. Znanstvenostručna konferencija s međunarodnim sudjelovanjem, Veleučilište u Šibeniku: 515-522
9. Dorbić, B., Frua, Lj., Zubac, J., Šuste, M., Pamuković, A., Vrdoljak, M. (2013): Vrt Veleučilišta u Kninu-Ugoda i istraživački rad, Agronomski glasnik, Vol. 75 No. 5-6: 306.
10. Fantulin, J. (1997): Šibenski perivoj nekad. Šibenski list-Glasilo Šibensko-kninske županije. God. 35, Br.1737, Šibenik: 8-9.
11. Gehl, J. (1987): Life between buildings, Using public space. Van Nostrand Reinhold. New York. U: Kazmierczak, A. (2013): The contribution of local parks to neighbourhood social ties. Landscape and Urban Planning 109: 31-44.
12. Grgurević, D. (2007): Palme jadranskih perivoja, Šumarski list br. 7-8, CXXXI, Zagreb: 353-362.
13. Heenning, C., Lieberg, M. (1996): Strong ties of weak ties? Neighbourhood networks in a new perspective. Scandinavian Housing & Planning Research, 13: 3-26. U: Kazmierczak, A. (2013): The contribution of local parks to neighbourhood social ties, Landscape and Urban Planning 109: 31-44.
14. Huang, S.-C.L. (2006): A study in outdoor interactional spaces in high-rise housing, Landscape and Urban Planning, 78: 193-204. U: Kazmierczak, A. (2013): The contribution of local parks to neighbourhood social ties, Landscape and Urban Planning 109: 31-44.
15. Idžojić, M. (2009): Dendrologija-List, Šumarski fakultet Zagreb.
16. Jurković, S. (2004): Park ostvarenje sna-Teorija vrtnje umjetnosti, Sveučilište u Zagrebu, Arhitektonski fakultet, Zagreb: 24.
17. Kaplan, R., Kaplan, S. (1989): The experience of nature: A psychological perspective, Cambridge University Press, New York. U: Kazmierczak, A. (2013): The contribution of local parks to neighbourhood social ties. Landscape and Urban Planning 109: 31-44.
18. Kazmierczak, A. (2013): The contribution of local parks to neighbourhood social ties, Landscape and Urban Planning 109: 31-44.
19. Kearns, R. A., Collins, D. C. A. (2000): New Zealand childrens health camps: therapeutic landscapes meet the contract state, Social Science & Medicine 51: 1047.
20. Letinić, S.V. (1996): Hortikulturno uređenje seoskih naselja, Hortikultura 3-4, Zagreb: 41.
21. Lunc, L. B. (1974): Gorodskoe zelenoe stroiteljstvo, Strojizdat, Moskva: 274.

22. Noralizawati, M., Othman, N., Ariffin, M. H. (2012): Value of Nature in Life: Landscape Visual Quality Assessment at Rainforest Trail, Penang, *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. Vol 50: 672-673.
23. Low, S. M., Altman, I. (1992): Place attachment, *Human Behavior and Environment*. Vol. 12., Place Attachment, Plenum Press, New York and London: 1-11.
24. Ljujić-Mijatović, T., Mrdović, A. (1998). *Proizvodnja cvijeća i ukrasnog bilja*. Univerzitetska knjiga, Sarajevo: 290.
25. Mean, M., Times, C. (2005): People make places. Growing the public life of cities. Joseph Rowntree Foundation and Demos, London. U: Kazmierczak, A. (2013): The contribution of local parks to neighbourhood social ties. *Landscape and Urban Planning* 109: 31-44.
26. Mišetić, A. (1996): Socijalne značajke rive u životu grada-Primjer Splita, *Društvena istraživanja*, Zagreb: 71: 209-232.
27. Miškić-Domislić, M., Pereković, P., Aničić, B. (2013): Stanovnici o trgovima kao javnim gradskim površinama-Primjer Zagreba, Rijeke i Zadra, *Agronomski glasnik* 4: 211.
28. Mlinar, I., Trošić, M. (2004): Parkovi zagrebačkih stambenih naselja izgrađenih između dva svjetska rata, *Prostor* 1 (27) 12: 32.
29. Pereković, P., Aničić, B., Hrdalo, I., Rechner, I., Andlar, G. (2010): Percepcija osnovnih karakteristika otvorenih prostora u stambenim naseljima-primjer grada Zagreba i Velike gorice, *Društvena istraživanja*, Vol. 16 No. 6 (92). Zagreb.
30. Peters i sur., (2010): Social interactions in urban parks: Stimulating social cohesion? *Urban Forestry and Urban Greening*, 9: 93-100. U: Kazmierczak, A. (2013): The contribution of local parks to neighbourhood social ties. *Landscape and Urban Planning* 109: 31-44.
31. Poje, M. (2012): Tipologija i socijalna percepcija obilježja cvjetnih gredica na javnim površinama, *Doktorski rad*, Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet, Zagreb: 15.
32. Seferagić, D. (1988): Kvaliteta života i nova stambena naselja, *Biblioteka Revije za sociologiju*, Sociološko društvo Hrvatske, Zagreb.
33. Supek, R. (1987): Grad po mjeri čovjeka, *ITRO Naprijed*. Zagreb: 248.
34. Temim, E. (2009): Morfološko-fenološke osobine i vizualna percepcija kultivara ruže (*Rosa sp.*), XX naučno-stručna konferencija poljoprivrede i prehrambene industrije - Neum 2009., *Zbornik radova*, Sarajevo: 25.

35. Turalija, A. (2005): Mogućnost podizanja drvoreda unutar gradskih aglomeracija, Agronomski glasnik, Vol 67 No. 2-4. Zagreb.
36. Vujković, Lj. (1995): Pejzažna arhitektura planiranje i projektovanje, Univerzitet u Beogradu-Šumarski fakultet, Beograd: 223.

Adresa autora - Authors addresses:

Mr. sc. Boris Dorbić, pred
Veleučilište „Marko Marulić“ Knin
Petra Krešimira IV. Br. 30 22300 Knin

Primljeno - recived:

10.01.2015.

Izv. Prof. dr. sc. Elma Temim
Agromediteranski fakultet Univerzitet Džemal Bijedić Mostar
Univerzitetski kampus-88 104 Mostar,
Republika Bosna i Hercegovina

